

Vladimír P. POLÁCH, *Historie o starých norských kráľích. Středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*, Veduta, České Budějovice 2014

244 s., ISBN 978-80-86829-96-8

Přestože se kultura středověké Skandinávie těší v Česku velkému zájmu filologů, především literárních vědců, mezi historiky bychom v této badatelské oblasti napočítali sotva pár odborníků. Český překlad kroniky mnicha Theodorika (*Historia de antiquitate regum Norwagiensium*) proto její vydavatel Vladimír Polách doplnil rozsáhlou studií přibližující starší norský středověk. Samotný překlad kroniky z latinského originálu (jeden starý tisk je uchován v Národní knihovně ČR) však tvoří větší část publikace.

Čtenáři jsou nejprve představeny politické dějiny Norska kolem poloviny 12. století. Nutno podotknout, že nejde o stereotypně předložené „velké“ dějiny; Polách vybral ty relevantní informace, které se dotýkají vlastního vyprávění kroniky či souvisejí s působištěm mnicha Theodorika, potažmo vývojem norské církve a procesem christianizace. Autor dále objasňuje východiska norské středověké historiografie, zejména ve vztahu k literatuře islandské a tamějším historickým dílům počínajícím u Ariho Moudrého. Výklad se pak zpomaluje u textů nejbližších Theodorikově kronice, kterými byly *Historia Norwegie*, Ágrip a (svato)olafské ságy. Křesťanskouniverzalistický charakter zkoumané kroniky si však vyžádal i objasnění obecnějších proudů dějepisného žánru. Mnich Theodorik totiž s největší pravděpodobností nabyl své vzdělání ve škole sv. Viktora poblíž Paříže a s tím snad souvisí i skutečnost, že kroniku psal jinak, než bylo ve Skandinávii té doby obvyklé. Literární prostor zde totiž ovládaly především ságy, jejichž vyprávěcí nástroje ale posloužily i pro převyprávění křesťanských legend (ať už kompilačně jako např. *Sága o Marii* či původně jako ságy o biskupech), přičemž velké pozornosti se dostalo Olafu Tryggvassonovi a sv. Olafovi. Přestože i (svato)olafské ságy obsahovaly prvky hagiografických *vitae*, šlo spíše o okrajovou záležitost. Naproti tomu Theodorik se mnohem důrazněji obracel k trendům vlastním kontinentální historiografii a hagiografii; využil je právě k převyprávění života sv. Olafa, který je ústředním tématem kroniky. Latinské texty ale

neměly v islandsko-norském literárním prostoru velký ohlas, vyprávění byla překládána do vernakulárního jazyka a povědomí o latinských zněních pomalu mizelo. Také Theodorikova kronika zůstala v důsledku osamocena a až na jedinou výjimku zapomenuta. Teprve ve 13. století se norské písemnictví obrátilo k podobným formám jako mnich Theodorik, nicméně již bez přímých vazeb na jeho dílo.

V následující kapitole „O kronice“ Polách podrobně rekapituluje dosavadní debatu nad identitou kronikáře a sestavuje inventář pramenů, s nimiž Theodorik pracoval a jimiž se inspiroval. Tento tradiční přístup ke středověkým kronikám je doplněn kapitolou s pasážemi věnovanými vyprávěcím odbočkám a struktuře kroniky. Autor zde správně odmítá představu, že kronikář zapsal to, co mu zrovna přišlo na jazyk, a uvádí vícero možných interpretačních přístupů vykládajících smysl odboček a jejich vztah k celkové koncepci díla. Do popředí se zde dostávají i otázky dobových funkcí kroniky. Tyto části jsou nejzdařilejší a představují cenný příspěvek ke studiu středověké historiografie v teoreticko-metodologické rovině.

Dílo mnicha Theodorika je čtenáři představeno široce a pečlivě s ohledem na rozmanité dobové kontexty, které jeho vznik ovlivnily a v nichž byla kronika také recipována, což je jistě odrazem Poláchova dlouhodobého zájmu o toto téma. Syntetické pojednání a překlad *Historie o starých norských kráľích* má proto potenciál stát se v českém prostoru úvodem do norského, potažmo skandinávského středověkého dějepiscetví srozumitelným jak historikovi, tak laickému zájemci.

VOJTĚCH BAŽANT

Regesta Bohemiae et Moraviae diplomatica nec non epistolaria. Pars VIII. 1364–1378. Fasciculus I. 1364–1366, ed. Lenka BLECHOVÁ, Historický ústav AV ČR, Praha 2014

348 s., ISBN 987-80-7286-247-4

Deset let poté, co Jana Zachová zaelila proluku v jednom z našich nejstarších edičních podniků *Regesta Bohemiae et Moraviae*, vyšel další svazek, který vzbuzuje naději na dokončení celé řady. Lenka Blechová předložila historické obci na poli vydávání diplomatického materiálu svoji prvotinu. V úvodu upozorňuje na problémy, se

kterými se musela vypořádat při zahájení práce na předloženém svazku, zejména pak na neutěšený stav kartotéky listin a sbírky fotografií Historického ústavu. To ji přivedlo zpět k heuristice v českých archivech a k rozhodnutí omezit edici na bohemika v nich uložené. Na bádání v zahraničních archivech z finančních a časových důvodů rezignovala, i přesto se ale v sešitu objevuje řada regestů například z vídeňského Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Editorka v úvodu také osvětluje další plány s vydáváním edice, charakterizuje vydávaný korpus písemností a připomíná edičně-technické zásady. Latinská verze úvodu je obohacena o několik málo poznámek k edičnímu podniku jako celku.

Zásady edičního podniku *Regesta Bohemiae et Moraviae* se za více než století a půl jeho existence značně proměnily. Předně už nelze očekávat pouze regesty; listiny, které nebyly doposud edičně zpřístupněny odpovídajícím způsobem, bývají podány v obsírnějším výtahu nebo i v plném znění. V tomto svazku jsou téměř dvě pětiny listin vydány *in extenso* a editorka upozorňuje, že v takových případech na rozdíl od svých předchůdců nepřikračuje ani ke zkracování stereotypních formulí. Tento zcela legitimní krok však v sobě skrývá jisté úskalí. Přestože editorka jasně vysvětluje, jaká kritéria jsou podmínkou pro vydání plného textu i v případě, že je k dispozici starší edice, aplikace těchto pravidel není důsledná. V edici se tedy objevují listiny pouze v regestech, ačkoliv starší edice obsahují také pouze regesty či stručné výtahy (viz např. č. 5, 11, 76, 224, 230, 384), nebo jde o edice z hloubi 18. století (mám na mysli *Codex Germaniae diplomaticus* I–II, ed. J. Ch. Lünig, Frankfurt–Leipzig, 1732–1733, srov. např. č. 471–473). Naopak některé *in extenso* vydané listiny jsou k dispozici ve stále ucházejících edicích, v řadě případů i snadno dostupných například na *Czech medieval sources online* (č. 76; 213, kde chybí odkaz na edici CDM XV; 222; 223; 297; 306; 429).

S právě řečeným se pojí též problematika vydávání plných textů insertů obsažených v editované látce. Pakliže jsou k dispozici jejich kvalitní edice, bylo by jistě možné odkázat na ně namísto nového přetištění (srov. č. 16 obsahující listinu CDB V/2, s. 414–415, č. 751 – v tomto případě neobstojí ani editorkou možné naznačené různocnění, neboť dotčenou zkratku je třeba i v editovaném insertu rozvést v souladu s CDB jako *rationis*, nikoliv *Romanus*; č. 33, kde insert je vydán ze stejného opisu v RBM VII/2, s. 233, č. 354; č. 213, kde inzerované listiny jsou vydané v CDB V/2, s. 44–45, č. 500, s. 481–482, č. 796 a CDB VI/1, s. 300–301, č. 243 – v tomto případě

navíc editorka na CDB neodkazuje; č. 350). Vydávání plných textů insertů nelze patrně považovat za koncepční záměr, neboť v některých případech editorka jejich text nerozvádí a odkazuje na edice (srov. č. 381, 475).

Pokud se podíváme na přehled celkem 519 editovaných kusů (předmluva uvádí 518), zjistíme, že ani toto číslo by zdaleka nemuselo být konečné. Jednak v záplavě listin rakouských měst přísahajících věrnost Karlovi IV. unikl editorce originál listiny města Voitsberg z 10. března 1364 uložený v koruninném archivu (NA, fond AČK, i. č. 910; in margine poznamenávám, že č. 67 by mělo být správně datováno 10. března, nikoliv 3. března, srov. NA, fond AČK, i. č. 909). Ze stejného archivního fondu pak v edici postrádám dlužní úpis Starého Města pražského (NA, fond AČK, i. č. 941). U č. 421 se poněkud ztrácí, že je založeno na celkem třech originálních vyhotoveních. Naopak dvojí vyhotovení téže listiny pod č. 442 a 443, resp. 444 a 445, je evidováno odděleně. U č. 259 je zmíněn insert z 6. dubna 1364, který však v sešitě nemá samostatné číslo. Na druhou stranu se setkáváme s několika duplicitami. Listina č. 108 je očividně totožná s číslem 263 (nejedná se o ztracenou listinu z fondu A 6 Sněmovní tisky z MZA; editor CDM listinu pouze o rok chybně datoval a odkazoval na správnou signaturu ve fondu dnes uloženém v ZA Opava), listina markraběte Jana Jindřicha č. 394 dochovaná v pozdním opise se textově zcela shoduje s originálem č. 393 (zde je třeba poznamenat, že do popisu pečeti mohl být zahrnut též avers markraběcí jezdecké pečeti), obdobnou pochybnost budí i dvojice listin č. 5 a 168.

Pokud se ještě zastavíme u formální stránky edice, není zcela jasné, dle jakého klíče jsou (ne)zařazovány jednotlivé kancelářské a archivní poznámky. Mám na mysli především chybějící či neúplně zachycené kancelářské poznámky na císařských listinách (srov. č. 97, 99, 129, 150, 350), ale ani u některých jiných kusů není zcela zřejmý klíč pro výběr dorzálních poznámek. Zvláštní je zaznamenání typické poznámky císařské kanceláře na plice opisu (!) papežské listiny v rukopisu z Cerroniho sbírky (č. 102). Rozkolísaně také působí podoba odkazů na uložení listin v příslušných archivech a fondech, v několika případech ne zcela fungují reference na příslušné edice či literaturu.

Zdařilá a pro orientaci ve svazku velice užitečná je tabulka (s. 307–328) podávající jasný přehled o datu a místě vydání jednotlivých listin, formě a jazyku jejich dochování, archivním uložení, vydavatelích a způsobu editování (v regestu nebo *in extenso*). Svazek je doplněn seznamem

zkratek a literatury a rejstříkem vydavatelů; jmenový a místní rejstřík bude vydán společně pro první i druhý svazek VIII. dílu.

Editorka v úvodu předkládaného svazku rozptyluje pochybnosti o tom, zda má editorská práce v dnešní době smysl. S tím nezbyvá než souhlasit a je třeba dodat, že je to práce nesmírně náročná a ne vždy se při ní podaří vyvarovat všech chyb. U edičních výstupů jsou kladeny vysoké nároky na přesnost a spolehlivost, neboť jsou základem pro kvalitní zpracování historické látky badateli, kteří každodenním užíváním edici důkladně prověří. Žel recenzovaný regestový svazek v těchto parametrech na mnoha místech selhává a nezbyvá než doufat, že se další připravované svazky podobných chyb vyvarují.

STANISLAV BÁRTA

Acta Pataviensia Austriaca. Vatikanische Akten zur Geschichte des Bistums Passau und der Herzöge von Österreich (1342–1378). IV. Band: *Gregor XI. (1370–1378)*, herausgegeben und bearbeitet von Hermann HOLD und Gerhart MARCKHGOTT unter Mitwirkung von Josef LENZENWEGER (†) Martin C. MANDLMAYR und Herwig WEIGL, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2014

521 s., ISBN 978-3-7001-7401-1

Za poněkud komplikovanou citací díla se skrývá symbolické završení zásadní ediční řady k poznání vztahů rakouských zemí a papežství ve 14. století. Jejím duchovním otcem byl Josef Lenzenweger (1916–1999, od roku 1949 pedagog v diecézním semináři v Linci, 1965–1975 ordinář pro církevní dějiny na univerzitě v Bochumi, 1975–1986 profesor církevních dějin vídeňské univerzity), který se v roce 1952 rozhodl pro systematické vydávání kuriálních pramenů z let 1342–1378 pro dějiny pasovského biskupství, zahrnujícího v příslušném období celé rakouské vévodství. Mezní data mu vyplynula z celoevropských vatikánských edičních podniků. Do konce pontifikátu Benedikta XII. (1342) se totiž editorům z Écoles françaises d'Athènes et de Rome podařilo v regestové podobě zpřístupnit všechna austria a období schismatu pokrylo známé

Repertorium Germanicum, vznikající pod egidou Německého historického ústavu. Vydavatel, jenž si vzal za vzor česká Monumenta Vaticana (dále MBV), dílo rozvrhl do čtyř svazků podle pontifikátů čtyř papežů. Akta pro Klimenta VI. (1342–1352) vyšla roku 1974; v osmdesátých a devadesátých letech se editor – již v emeritním věku – plně soustředil na dokončení druhého a třetího dílu, které opustily tiskárnu v roce 1992 (Inocenc VI., 1352–1362) a 1996 (Urban V., 1362–1370). Dojemnou předmluvu k dílu závěrečnému sepsal J. Lenzenweger na podzim 1998, krátce před svou smrtí v únoru 1999. Dluh vůči svému učitelovi a vzoru splatili po letech především H. Hold a G. Marckhgott, kteří se ujali kritické revize rukopisu a začlenění několika doplňků – plodů projektu Monasterium.

Pasovská vatikánská akta (dále APA) se vyznačují jednotnou strukturou. Editor nejprve představil excerpované prameny z registratur kuriálních úřadů, především z papežské kanceláře a komory (Quellenbericht, sv. 4, s. 13–20). Poté přistoupil k minuciézní konkordanci obsahu dvou základních řad úředních knih – Avignonských a Vatikánských register (Reg. Av., Reg. Vat., více k nim SMB 4, 2012, s. 304). Souběžným sledováním papírového prvopisu (Reg. Av.) a jejich úhledného pergaménového opisu (Reg. Vat.) si Lenzenweger vystavěl pomyslný pomník, neboť tyto juxtapozice (ve sv. 4, s. 41–69) ulehčily a ulehčují práci jeho nástupcům při jiných národních a zemských edicích. Shromážděný materiál představil vydavatel z pohledu historika v rozsáhlé kapitole o vztazích pasovského biskupství, rakouských zemí a vládnoucího rodu ke kurii. O promyšlenosti celého díla svědčí ediční zásady (sv. 1, s. 265–267). Při vědomí značné sériovosti produkce kuriálních úřadů (*stylus curiae*) vypracoval Lenzenweger kolem třiceti vzorových formulářů typizovaných listin, připojovaných v drobných obměnách i k dalším svazkům. Na tyto kusy důsledně odkazoval při zpřístupňování jednotlivých austriac, která pak snadno mohl vydat ve zkrácené podobě. Laickému uživateli nabídl už německý, nikoli latinský regest písemnosti, který svou výpovědí osciluje mezi regestem záhlavním a náhradním. Samozřejmostí byly soupisy zkratk, vydaných pramenů a podrobné místní a osobní rejstříky (sv. 4, s. 447–480).

Svazek závěrečný se od předchozích přecejem jenom částečně odlišuje. Editori, zřejmě na popud H. Holda, znalce rétoriky avignonského kuriálního stylu, se rozhodli ediční zásady mistra posunout na maximální úroveň. Předně reeditovali všechny formulářové kusy a připojili vlastní doplňky, takže výsledný korpus čítá 40 jednotek (s. 481–521).